

A némák

Albert Camus

Tél derekán volt és mégis verőfényes nap virradt fel a már nyüzsgő városra. A gáton túl a tenger és az ég egyetlen ragyogásba folyt össze. Yvars azonban nem látta ezt. Nehézkesen hajtotta kerékpárját a kikötő mentén végighúzódo sugárúton. Hibás lábát az egyik rögzített pedálon nyugtatta. S ép lábával erőlködött, hogy megbírkózzon a nedvességtől még síkos kockakövezettel. Egészen öszekuporodva ült az ülésen, anélkül, hogy fejét felemelte volna. Kikerülte a régi villamos síneket, majd félrefélrehajtott, hogy az autók megelőzhessék, időnként könyökével hátralökte a derekán függő kistáskát, amelybe Fernande az ebédet tette. Ezúttal keserűen gondolt a kistáska tartalmára. A két vastag kenyérszelet között nem a kedvelt spanyol tojáslepény volt, nem is olajban sült marhahús-szelet, hanem csak sajt.

A műhelyhez vezető út talán még sose tűnt ilyen hosszúnak. Öregedett már ő is. Ha negyven éves letére olyan ösztövérvolt is, mint a szőlővenyige, izmai mégse melegedtek be olyan gyorsan. Amikor a sportújságban olyasmit olvasott, hogy egy atlétát harminc éves korában veteránnak neveztek, olyankor csak vállat vont és azt gondolta: »Ha ez veterán, akkor én már kiteríteni való vagyok.« De azért mégis érezte, hogy az újságíró nem egészen tévedett. Harminc éves korban a lélegzet észrevétlenül kezd már kifogyni. Negyven éves korában, ha még nem éppen kiteríteni való is az ember, de már készül rá messziről, s némi előleggel. Vajon nem ez volt-e az oka annak, hogy már régóta nem nézte a tengert reggelenként, mialatt a város egyik végéből a másikba ment át, a hordógyárba? Húsz éves korában nem tudott betelni a nézésével; a tenger a boldog hétvégi pihenőt ígerte neki a strandon. Sánta letére — vagy talán éppen azért — mindig szeretett úszni. Aztán múltak az évek, jött Fernande, majd a gyerekek, azután jöttek a szombati túlórák a gyárban, vasárnap pedig külön munkában apróbb javítások. Mindinkább elszokott azoktól a heves napoktól, amikor csak úgy habzsolta az életet. A tiszta mély víz, a verőfény, a lányok, a test örömei, ebben volt egész földi boldogsága. És ez a boldogság elmúlt az ifjúsággal együtt. Yvars azért továbbra is szerette a tengert, de csak napnyugtával, amikor már az öböl vize kissé sötétbe borult.

Kellemes volt olyankor egy-egy órácskát eltölteni a ház teraszán, mert oda szokott kiülni munka után, megelegedve, tiszta ingben, amit Fernande olyan szépen kivaszt, előtte egy pohár ánizslikőr, üvegje párás. Az este leereszkedett, fölötté a derűs szelíd ég, s a szomszédok, akik átbeszéltek Yvarshoz, halkabba fogták a szót. Ilyenkor nem is tudta, vajon boldog-e, vagy inkább sirni van kedve. Mindenestre megbékéltnek érezte magát ezekben a pillanatokban. Nem volt semmi más dolga, mint várni csendben, maga sem tudta, mire.

Reggelenként ellenben, amikor munkába ment, nem szívesen nézte a tengert, akármilyen hűségesen várta is az, elég volt este viszontlátnia. Ezen a reggelen is lecsüggesztett fejjel hajtotta a kerékpárt, még a szokottnál is nehezkesebben. A szíve is nehéz volt. Az este, amikor hazament a gyűlésről, és megmondta, hogy újból fölveszik a munkát, Fernande jókedvűen kérdezte: »Szóval emelte a béreket a gyáros?« Nem, a gyáros egyáltalán nem emelt, a sztrájk kudarcra végződött. Nem jól taktikáztak, be kell ismerni. Dühükben sztrájkoltak, és a szakszervezetnek igaza volt, amikor lanyhán kezelte az ügyet. Egyébként is tizenöt munkás nem nagy ügy; a szakszervezet tekintettel volt a többi hordógyárra, amelyek nem léptek sztrájkba. Nem haragudhat rájuk az ember túlságosan. A kádármesterség általában nem ment jól, amióta a tartályhajók és tartálykocsik építése fenyegette. Egyre kevesebb és kevesebb hordót készítettek, főképp nagy űrtartalmú régi hordók javításával foglalkoztak. A tulajdonosok látták ugyan, hogy pang az üzlet, de egy kis haszon mégis csak cseppent, a legegyszerűbbnek látszott hát tartani a béreket, noha az árak emelkedőben voltak. Ugyan mit csinálhatnak a kádárok, ha a hordógyár becsuk? Ha az ember már beletanult egy mesterségbe, nem egykönnyen változtatja meg, ez pedig nehéz mesterség, hosszú inaskodást kívánt. A jó kádár, aki úgy ékeli össze a dongákat és úgy szorítja össze az abronccsal, szinte légmentesen, hogy sem raffiát, sem kenderkócot nem használ hozzá, bizony olyan ritka, mint a fehér holló. Yvars tudta ezt és büszke volt rá. Foglalkozást változtatni nem nagy dolog, de lemondani arról a szaktudásról, amit mesterségében elért, bizony nem könnyű az embernek. Szép mesterség, ám mit ér, ha nincs állás; bele kellett törődni. Ámbár a megalkuvás sem könnyű. Nehéz dolog volt befogni a szájukat, nem vitatkozni s minden reggel nekiindulni ugyanannak az útnak, egyre növekedő fáradtsággal, azért, hogy aztán a hét végén csak annyit kapjanak, amennyit éppen jónak látnak adni nekik, és amiből egyre kevesebbre futja.

Egyszer aztán felzúdultak. Ketten-hárman tétováztak ugyan, de azokat is meggyőzte a gyárossal való első vita. A gazda megmondta kereken, minden kerülgetés nélkül, hogy vagy felveszik a munkát, vagy mehetnek. Rendes ember nem beszél így. »Mit gondol ez — mondta Esposito —, tán még a nadrágunkat is leereszszük?

Máskülönben a gazda nem volt rossz fickó. Az apja örökét vette át, ott nőtt fel a műhelyben és majdnem mindegyik munkását évek óta ismerte. Néhanapján meghívta őket egy kis falatozásra a műhelyben: szardíniát sütöttek rostélyon, vagy pedig hurkát forgácsparázs felett, jó bort rája, igazán nagyon szíves volt hozzájuk a gazda. Újévre minden munkásnak öt üveg finom bort ajándékozott; gyakran pénzt is adott, ha valamelyikük megbetegedett, vagy valami családi esemény fordult elő, esküvő, első áldozás. A kislánya születésekor cukorkát osztogatott boldog-boldogtalannak. Yvarst néhányszor meghívta vadászni tengermelléki birtokára. Szerette munkásait kétségtelenül, s gyakran emlegette, hogy apja inasként kezdte. De ő maga sohasem ment el hozzájuk, nem nézett utánuk. Csak magára gondolt, mert magán kívül senkit sem ismert. És most itt voltak

a válaszüton: felyenni a munkát vagy elmenni. Más szóval ő is megmacsolta magát. Ő azonban megengedhette ezt magának.

A szakszervezettől kicsikarták, az üzem bezárta kapuit. A tulajdonos azt mondta: »Sztrájkórséggel ne fáradjanak. Ha az üzem leáll, az nekem megtakarítást jelent.«

Ez nem volt igaz, de nem segített a helyzeten, mert az arcukba vágta, hogy csak kegyelemből dolgoztatja őket. Esposito erre dühbe gurult és odamondta neki, hogy nem ember. Amannak is felforrt a vére, és úgy kellett szétválasztani őket. Másrészt a munkásokra nagy hatással volt ez. Húsznapos sztrájk, odahaza a szomorkodó asszonyok. Ketten-hárman elvesztették a bátorságukat és ráadásul a szakszervezet is azt tanácsolta, hogy engedjenek, és egyrészt megígérte a közvetítést, másrészt, hogy az elvesztett munkanapokat majd túlorázással pótolhatják. Ekkor a munkások úgy döntöttek, hogy felveszik a munkát. Fogadkoztak ugyan, hogy az úgy ezzel még nincs befejezve, és hogy majd meglátják még. De ma reggel, amikor a fáradtság a vereség súlyával nehezedett reája, a kistáskában hús helyett sajt volt, nem volt többé helye illúzióknak. A nap hiába süttött, a tenger nem ígért többé semmi szépet és jót. Yvars nyomta az egy-pedált és a kerék minden egyes fordulatanál öregebbnek érezte magát. Nem tudott szíve elszorulása nélkül gondolni a műhelyre, a tulajdonosra és munkatársaira, akiket most viszont fog látni. Ferrnande nyugtalanzkodott: »Mit fogtok neki mondani?«

— Semmit. — Yvars átvette a lábát a kerékpáron, fogait összeszorította, finomvonású le barnult arca zárkózott volt. — Dolgozunk. Elég az. Még mindig összeszorított fogakkal karikázott, komoran, bús haraggal, mely beárnyékolta alakját egészen fel az égig.

Letért a sugárútról és elkanyarodva a tengertől, a régi spanyol negyed nyirkos utcáiba tért. Abba a városrészbe nyíltak, amelyben csupán kocsiszínnek, vasraktárak és garázsok voltak, és maga a hordógyár is: egy hangárszerű épület, fele magasságáig vakolt téglából, attól fölfelé üvegezett falú egészen fel a hullámbádogtetőig. A műhely nagy négyszög füves udvarral a régi kádárműhelyre nézett, amit akkor hagytak ott, amikor az üzemet nagyobbították. Most már csak ócska hordók és kiszolgált gépek állottak benne. Tőle téglajárdával elválasztva, az udvaron túl kezdődött a gyáros kertje, végében a házzal. Nagy csúnya ház volt, de mégis kellemes benyomást keltett, mert vadszőlő futotta be és csenevész kecskerágóbokrok vették körül lépcsőfeljáratát.

Yvars mindjárt látta, hogy az üzem kapui zárva vannak. Előtte a munkások csoportja álldogált szótlanul. Amióta itt dolgozott, most történt meg először, hogy a kapu zárva volt érkezésükkor. A gyáros meg akarta mutatni, hogy ő maradt felül. Yvars balra tért, elhelyezte kerékpárját a hangár végénél levő fészkerben, aztán a kapu felé ment. Messziről felismerte a tagbaszakadt barna és szőrös Espositot, aki mellette dolgozott, a tenorista-fejű Marcout, a szakszervezeti delegátust, Saidot, az üzem egyetlen arab munkását, majd sorban a többieket, ahogy hallgatógón nézték közeledését. De mielőtt még odaért volna, valamennyien a kapu felé fordultak, mert kezdett kinyílni. Ballester, a művezető jelent meg a kapunyílásban. Kinyitotta az egyik súlyos kapuszárnyat, majd a munkásoknak hátat fordítva, lassan taszítani kezdte sínjén.

Ballester, a legöregebb mindnyájuk közt, nem helyeselte a sztrájkot, de elhallgatott abban a pillanatban, amikor Esposito azt mondta neki, hogy a tulajdonos érdekeit szolgálja. Most ott maradt a kapu mellett, köpcös alakján tengerészkek trikó, már mezítláb (az üzemben csupán ő és Said dolgozott mezítláb), és nézte, amint sorban egymás után beléptek. Szeme olyan világos volt, hogy szinte nem is volt színe, napbarnított arca

keretében tömött, lelógó bajusza alatt szomorkás kis szája. A munkások hallgattak, megalázó volt ez a vesztett visszatérés, és dühítette őket a saját hallgatásuk, de mentől tovább tartott, annál kevésbé voltak képesek megtörni. Elhaladtak Ballester mellett anélkül, hogy ránéztek volna. Tudták róla, hogy utasításra ereszti be őket így, és büskéserves nézése elárulta, hogy mire gondolt. Yvars ránézett. Ballester nagyon szerette, szótlannal bölintott feléje.

Már a kis öltözőhelyiségben voltak valamennyien, jobbra a bejárat-tól: nyitott fülkék deszkafalakkal elválasztva, két oldalán egy-egy zárható szekrényke, a legutolsó fülke fala a hangárral közös volt és zuhanyozóvá alakítva, egyszerűen a vert földbe vájt lefolyóval.

A hangár közepén, az egyes munkahelyeken a kész hordók, de még csak lazán abroncsozva, a tüzes kovácsolásra vártak. Köröskörül munkapadok, hosszú bevágásaikba befogott fenéklapokkal, melyek kidolgozásra vártak (egyések már be voltak csúsztatva a nagy gyalugépbe); a munkapadok előtt pedig kialudt tüzek. A bejárat-tól jobbra nyújtózkodtak a gyalupadok; előttük a feldolgozásra váró dongafaanyag. A jobboldali fal mentén, nem messze az öltözőtől a két jól megolajozott nagy fűrészgép csillogott.

A hangár már régóta túlságosan is nagynak bizonyult a benne dolgozó maroknyi emberhez képest. Nagy hőségben ez előnyös volt, de télen annál kellemetlenebb. Most ebben a nagy ūrben az abbahagyott munka az elhagyatottság látszatát keltette: a félig kész hordók egyetlen abroncsba összefogott dongái, mint óriási favirágok, meredtek a magasba; a munkapadokat és a szerszámok ládákat fűrészpor lepte. A munkások, most már átöltözve, viseltes trikóikban és agyonmosott-foltozott nadrágban, csak tétován álltak és néztek. Ballester figyelte őket, majd megszólalt:

— No, kezdjük?

Egyrészt után foglalták el munkahelyüket, egyetlen szó nélkül. Ballester egyik helyről a másikra ment emlékeztetve őket, hogy mit kell elkezdeni, vagy hol kell folytatni a munkát. Senki se felelt. Nemsokára felszendült az első kalapácsütés az egyik hordó hasán körbefutó abroncson, egy gyalu megcsikordult az elébe akadó görccstől és a körfűrész szalagja, amelyet Esposito elindított, sértetlen fölsírt. Said hordta a dongákat oda, ahová kérték, vagy pedig szította a forgácstüzet, amely fölé a hordókat helyezték, hogy kovácsoltvas abroncsaikban táguljanak. Olyankor pedig, amikor senki se hívta, egy gyalupadon nagy ütésekkel kalapálta a rozsdás abroncsokat. Az égő forgács szaga kezdte betölteni a műhelyt. Yvars, míg az Esposito-szabta dongákat gyalulta, ráismert a régi illatra, és szíve kissé megkönnyebbült. Mind hangtalanul dolgoztak, de azért az élet, a melegség lassan visszatért a műhelybe. A nagy üvegablakon át derűs világosság töltötte be a hangárt. Az arany ragyogású levegőben kékes füstcsíkok kanyarogtak. Yvars még egy bogár dongását is hallotta a füle mellett.

Ebben a pillanatban kinyílt a régi kádárműhelyre néző kiskapu és Lassalle úr, a tulajdonos állt meg a küszöbön. Harminc év körüli karcsú, barna férfi. Drapp színű gyapjúöltönye fölött szélesen fehérlett inge kihajtott gallérja és lerítt róla a testi jólápoltság. Csontos arca olyan volt, mintha késsel formálták volna ki, de mégis, általában véve rokonszenves jelenség volt, amilyenek a sporttól szabadmozgású emberek többnyire lenni szoktak. Most azonban mégis kissé elfogódottnak látszott, amikor a kapun belépett. Köszönése nem volt olyan öblös, mint máskor; senki se köszönt vissza. A kopácsolás kissé alábbhagyott, ritmusa felbomlott, majd még erősebben hangzott fel.

Lassalle úr néhány bizonytalan lépést tett, majd a kis Valéryhez fordult, aki még csak egy év óta dolgozott náluk. Yvarstól pár lépésre, éppen

egy feneket illesztett be egy hordóba, és a gazda nézte, hogyan csinálja. Valéry szótlanul folytatta a munkát.

— No, fiam, megy a munka? — kérdezte Lassalle úr.

A fiatalember mozdulatai egyszerre elügyetlenedtek. Egy pillantást vetett Esposito felé, aki a közelében éppen egy nyaláb dongát vitt hatalmas karjaiban Yvarsnak. Esposito visszaneézett rá, de csak folytatta tovább a dolgát, Valéry is visszadugta az orrát a hordójába, anélkül, hogy egy szót is felelt volna a gazdának.

Lassalle kissé meghökken, majd vállat vont és Marcou felé fordult. Az éppen lovaglólülésben a padján akkor fejezte be kis, pontos ütésekkel egy fenéklap széleinek kiélezését.

— Jónapot, Marcou — mondta Lassalle úr most más kissé szárazabban. Marcou nem felelt, látszólag minden figyelmét az kötötte le, hogy csak nagyon finom forgácsokat messen le a fáról.

— Mi dolt benneteket? — mondta Lassalle úr hangosan, a többi munkás felé fordulva. — Nem egyeztünk meg, az igaz. De ez nem akadály annak, hogy együtt ne működjünk. Hát akkor mire való ez?

Marcou felállt, felemelte a kezében tartott feneket, tenyerével végigsimitotta a körlap élet, hogy ellenőrizze, ábrándos szemével hunyorított egyet és hallgatagon egy másik munkás felé indult, aki egy hordót állított össze. Az egész műhelyben nem hallatszott más, mint a kalapácsok és a körfűrész zaja.

— Jó — mondta Lassalle —, majd ha kihevertétek ezt, megüzenitek Ballesterrel.

És nyugodt léptekkel kiment a műhelyből.

Eltávozása után nemsokára a munkazajt két csengetés sivitotta túl. Ballester, aki éppen leült cigarettát sodorni, nehézkesen felkelt helyéről és kiment a kiskapun. Mihelyt kitette a lábát, a kopácsolás kissé alábbhagyott; egy munkás már le is akart ülni, amikor Ballester visszajött. Csak beszólt az ajtóból: »Marcou és Yvars, a főnök hivat benneteket«.

Künn az udvaron a fény úgy ragyogott, mint a folyékony arany, és Yvars érezte a levegő frissességét az arcán és csupasz karjain. A külső lépcsőn mentek fel, a fésző virágú kecskerágóbokrok között. Amikor beértek a díszoklevelekkel teleaggatott folyosóra, gyermeksírást hallottak, majd Lassalle hangját: »Ebéd után lefektetted a kislányt. Ha nem lesz jobban, elhívatjuk az orvost«.

Ezután a gazda megjelent a folyosón, és bevezette őket a má jól ismert utánzott parasztbútorzatú és sportteljesítményekkel díszített kis irodába.

— Üljenek le — mondta Lassalle, helyet foglalva íróasztala mellett. Ők állva maradtak.

— Azért hívtam magukat, mivel maga, Marcou, a szakszervezeti delegátus és te, Yvars, a legrégebb munkásom Ballester után. Nem akarom újrakezdeni a vitatkozást, amit már befejeztünk. Nem adhatom meg, képtelen vagyok megadni azt, amit kértek. Az ügyet befejeztük, arra a határozatra jutottunk, hogy a munkát újból fel kell venni. Látom, hogy nehezelték rám, és nagyon sajnálom, megmondom úgy, ahogy érzem. Csak még annyit akarok hozzáfűzni, hogy amit ma nem tehetek meg, talán megtehetem majd akkor, ha a dolgok ismét jól mennek. És ha majd megtehetem, akkor meg is fogom tenni, mielőtt még kérnétek tőlem. Addig pedig próbáljunk meg egyetértésben dolgozni.

Elhallgatott, látszott, hogy gondolkodik, majd rájuk emelte pillantását.

— Nos? — kérdezte.

Marcou kifelé nézett. Yvars szólni szeretett volna, de összeszorított fogain keresztül nem jött ki szó.

— Ide hallgassatok — mondta Lassalle —, valamennyien megcsöknyösödtetek, de ez elmúlik. Ha majd józan belátásra juttok, ne felejtsetek el, amit az imént mondtam. — Fölállt, Marcouhoz lépett és keztenyújtott: Csaol!*

Marcou elsápadt, szelíd tenorista arca megkeményedett és egy pillanatra szinte gonosszá vált a kifejezése. Hirtelen sarkonfordult és kiment. Lassalle ugyancsak sápadtan Yvarsra nézett, s anélkül, hogy keztenyújtott volna neki, felkiáltott:

— Akasszátok föl magatokat!

Mire visszatértek a műhelybe, a munkások ebédeltek. Ballester már nem volt bent. Marcou csak annyit mondott: »Nesze semmi, fogd meg jól« — és újra elfoglalta a helyét. Esposito nak megállt a falat a szájában, amint a kenyérbe harapott és megkérdezte, hogy mit feleltek a gazdának. Yvars mondta, hogy semmit. Azután elment, elővette kistáskáját és visszajött, leült a padjára. Már enni kezdett, amikor meglátta Saidot, aki nem messze tőle egy halom forgácson hanyatt feküdt és tekintete az üvegtáblákon át elmerült az ég törtfényű kékségébe. Megkérdezte tőle, hogy evett már? Said azt felelte, hogy evett egy pár fűgét. Yvars abbahagyta az evést. Egyszeribe elpárolgott a rosszkedve, amely a Lassalle-lal való találkozás óta nem hagyta el, és kellemes melegség lépett helyébe. Fölállt, kenyerét kettétörve Saidnak nyújtotta, s visszautasító mozdulatára így szólt:

— A jövő héten már minden jobban fog menni, akkor majd te kínálsz meg engemet.

Said elmosolyodott. Leharapott egy falásnyit Yvars szendvicséből, de olyan fanyalagva, mint aki nem éhes. Esposito előszedett egy ócska lábast és tüzet rakott forgácsból és egy kis fából. Fölmelegítette az üvegben hozott feketekávé t. Azt mondta, hogy ez a fűszeresük ajándéka azért, mert megtudta, hogy a sztrájk eredménytelenül végződött. Egy mustáros pohár járt kézről-kézre, Esposito újra s újra megtöltötte jó cukros kávéval. Said nagyobb gyönyörűséggel kortyolt, mint amilyennel evett. A maradék kávé t Esposito a forró lábasból itta, fel-felszisszenve és káromkodva. Ebben a pillanatban bejött Ballester és jelezte, hogy a munka újra kezdődik.

Míg ők felálltak, elrakták papírjaikat, edényeiket a táskájukba, Ballester odament közéjük és azt mondta, hogy ez ugyan kemény csapás volt számukra, az ő számára is, ez azonban nem ok arra, hogy gyermekmódrá viselkedjenek és duzzogásnak nincs semmi értelme.

Esposito a lábassal a kezében feléje fordult és széles arca egyszerre elvörösödött. Yvars tudta, hogy Esposito mit akart mondani és hogy mindnyájan ugyanazt gondolják, amit ő: nem duzzognak ők, hanem betapasztották a szájukat azzal, hogy vagy felvenni a munkát vagy elmenni, és hogy a tehetetlen dühtől néha szólni se tud az ember. Emberek ők és ez az egész, nem állnak oda nyájaskodni, jó képet vágni.

De Esposito mindebből nem mondott ki semmit; arckifejezése végül is megengyhült, ráveregetett Ballester vállára, a többiek pedig visszatértek munkájukhoz. Újból felhangzott a kopácsolás, a nagy hangár megtelt ismerős zsongással, a forgács és az átizzadt ruhák szagával. A nagy fűrészgép felsírt és belehasított a dongafába, amit Esposito elébe tolt. A fűrészfogak nyomán nedves fűrészpör freccsent szét és ellepte nagy szőrös kezeit, melyekkel kétoldalt tolt a fát a szalagnak.

Yvars már érezni kezdte a gyalupad fölé háló háta fájását. Máskor a fáradtság csak később jelentkezett. Nyilván kijött a gyakorlatból a tetlen hetek alatt. De bizony gondolt arra is, hogy a kora teszi nehezebbé a munkát. Ez a hátfájás az öregedés előjele is. Amikor az izmok kiszikkad-

* Francia- és Olaszországban elterjedt barátságos köszöntés.

nak, a munka átokká válik, a halál hírnöke lesz, és éjszaka a nagy erőfeszítések után az álom valóban olyan, mint a halál. Igaza van a fiának, hogy tanító akar lenni. Azok, akik neki valaha a fizikai munkáról prédikáltak, nem tudták, mit beszélnek.

Yvars kiegyenesedett, hogy kissé kifújja magát és elúzza a rossz gondolatokat. A csengő ismét megszólalt. Valahogy furcsán, sürgetve szólt, szaggatottan és parancsoló ismétlésekkel, úgyhogy a munkások egyszerre leálltak. Ballester meglepetve hallgatta, majd elszánva magát tempósan az ajtó felé indult. Eltávozása után pár perccel a csengő végre elhallgatott. A munkások újra dolgozni kezdtek. Az ajtó nagy robajjal kitárult, és Ballester az öltöző felé szaladt. Kiskabátját gombolva, szandálban jött vissza, és futólag odaszólt Yvarsnak:

— A kislánynak rohama volt. Szaladok Germainért — és elrohant a nagykapu felé. Germain doktor az üzem orvosa volt.

Yvars minden megjegyzés nélkül továbbadta a hírt. A többiek körülvették és zavartan néztek egymásra. Csak az üresen járó fűrészgép zakatolása hallatszott.

— Lehet, hogy nem lesz semmi baj — mondta valamelyikük. Újra elfoglalták helyüket, a műhely újra megtelt zajjal, de vontatottan dolgoztak, mintha valamire vártak volna.

Mintegy negyed óra múlva Ballester visszaiött, levetette a kabátját és egyetlen szó nélkül kiment a kiskapun. Valamivel később, azokban a rövid időközökben, amikor a fűrész nem hasított a fába, hallani lehetett egy mentőautó szirénáit, előbb távolról, majd mind közelebből és most, hogy a ház elé ért elhallgatott. E pillanatban Ballester visszaiött, és mindnyájan feléje mentek. Esposito leállította a motort. Ballester elmondta, hogy a kislány vetkőzés közben hirtelen összeesett, mintha lekaszálták volna.

— No de ilvet! — mondta Marcou.

Ballester megcsóválta a fejét és bizonytalan mozdulatot tett a műhely felé. Feldúltnak látszott. A mentőkocsi szirénája újra felbúgott. A munkások mind ott állottak az elcsendesedett műhelyben, az üvegtáblákon át-törő sárga fénypásztákon, kérges kezüket dologtalanul lógatva fűrészporos nadrágiuk mellett.

A délután hátralevő része vontatottan telt el. Yvars nem érzett mást, csak fáradtságot és a szíve folyton összeszorult. Beszélni szeretett volna. De nem volt mit mondania, és a többieknek sem volt. Néma arcukról csak a gond és valami macacsság volt leolvasható. Egyszer-másszor átfutott a fején az a szó, hogy szerencsétlenség, de csak éppen-éppen és mindjárt el is tűnt, mint ahogy a szappanbuborék elrokkán születése pillanatában. Haza vágott Fernandhoz és a fiához, kiülni a teraszra. Éppen akkor jelezte Ballester, hogy vége a munkaidőnek. A gének leálltak. Minden sietség nélkül eloltogatták a tüzeket, kezdték rendberakni a műhelyüket, majd az öltözőbe indultak sorban egymás után. Said maradt utolsónak, az ő dolga volt takarítani, fellocsolni a poros földet.

Mire Yvars az öltözőbe ért, a behemót szőröstestű Esposito már a zuhany alatt állott. Háttal fordulva nagy buzgón szappanozta magát. Más-kor tréfálkoztak a szégyenlősségén; ez a nagy mackó állhatatosan takargatta nemesebb részeit. De ezen a napon úgy látszott, hogy senki se vette észre. Esposito hátrálva kijött és egy törülközőt csavart ágyéka köré. Aztán sorban beléptek a többiek, és Marcou éppen vígan csapkodta csupasz oldalait, amikor a sinenjáró nagykapu lassú nyílását hallották. Lassalle lépett be rajta.

Ugyanúgy volt öltözve, mint először, de a haja kissé zilált volt. Megállt a küszöbön, végignézett a nagy üres műhelyen, pár lépést tett, majd

újra megállt és az öltöző felé nézett. Esposito, ágyéka körül még mindig a törülközővel, zavarában egyik lábáról a másikra állt. Yvars úgy érezte, hogy most Marcounak kellene valamit szólnia. De Marcou láthatatlanná tette magát a zuhany mögött. Esposito magára kapta az ingét, és akkor Lassalle úr kissé fakó hangon egy gyors jóestét kívánt és a kikapu felé indult. Mire Yvars észbekapott, hogy szólni kellene hozzá, a kapu már becsukódott mögötte.

Yvars mosakodás nélkül átöltözött, ő is elkészönt, de szívből és mindnyájan ugyanolyan melegen viszonzták. Gyorsan kiment, meglelte kerék-párját és amint ráült, a derékfájását is. Sebesen hajtott a késő délutáni torlódásban, hogy minél hamarább otthon legyen a régi házban, a teraszon. Majd megmosdik a mosókonyhában, mielőtt kiülne és nézné a tengert, amely most már sötétebben, mint reggel, vele együtt haladt a kőkorlátan túl. De vele ment a kislány képe is, nem tudta kiverni a fejéből.

Hazatérve, fia már kijött az iskolából és a képes újságokat olvasta. Fernande megkérdezte Yvarst, hogy jól ment-e minden. Nem szólt semmit, megmosakodott a mosókonyhában, aztán kiült a teraszra a falhoz támasztott padra. Fölötte lengett a stoppolt fehérnemű, az ég átlátszó, a falon túl szelíd esteli tenger. Fernande eléje tette az ánizslikört, két poharat és egy kancsó friss vizet. Leült a férje mellé. Ő pedig elmesélt neki mindent, kezét fogva, mint házasságuk első napjaiban. Amikor befejezte, úgy maradt mozdulatlanul a tenger felé fordulva, amelyre a látóhatáron már ráfutott a gyorslábú alkonyat.

— Az egész az ő hibájából volt — mondta.

Szeretett volna fiatal lenni, Fernande is fiatal lenne és elmennének a tenger túlsó partjára.*

G. Czimmer Anna fordítása

* Franciaországba, mert a történet színhelye Észak-Afrika.